

Apunts per al segle XXI

Jocs Olímpics Londres 2012: l'olimpiada de les dones*

London 2012 Olympics: The Olympics of Women

Resum

Els JJOO de Londres 2012 han estat excel·lents, sens dubte uns dels millors Jocs de la història olímpica de la nostra era. El model organitzador i la seva eficient gestió, amb una barreja del pragmatisme britànic i la incorporació activa de la ciutadania, han estat el motor d'uns Jocs magnífics, que al costat d'unes instal·lacions idònies, pràctiques i respectuoses amb el medi ambient confereixen a aquests Jocs la categoria de modèlics. A l'encert organitzador s'uneix l'èxit de les seves competicions esportives amb la projecció dels valors olímpics, la confirmació de mites esportius i el sorgiment de nous herois, el registre de nous rècords i una creixent presència de la dona en els Jocs (45 %). El pitjor ha estat el mercantilisme rampant i sense escrúpols ètics amb patrocinadors olímpics que promocionen productes alimentaris perjudicials per a la salut infantil, que contaminen el medi ambient i que contracten nens i nenes com a mà d'obra barata. La seva gran aportació a la història dels Jocs i al món en general ha estat la primera participació plena de les dones esportistes en les 204 delegacions participants. Els reptes pendents els constitueixen la capacitat de reciclar i reutilitzar les instal·lacions i equipaments olímpics per a necessitats, usos i gaudis de la ciutadania, l'increment de la pràctica esportiva entre la ciutadania, especialment entre les dones, i la prohibició del patrocini olímpic d'empreses sense consciència moral envers la població infantil i el medi ambient.

Paraules clau: Jocs Olímpics Londres 2012, patrimoni de la humanitat, dona, participació olímpica, reptes postolímpics

Abstract

London 2012 Olympics: The Olympics of Women

The 2012 London Olympics have been excellent, definitely one of the best Olympic Games in the history of our era. The organising model and its efficient management, featuring a mixture of British pragmatism and active participation by the public, have been the driving force behind a magnificent Olympics, and this alongside appropriate, practical and environmentally-friendly facilities have turned these Games into a model. Organisational success has been combined with the triumph of its sports competitions which have promoted Olympic values, confirmed legends and the emergence of new heroes, set new records and featured a growing presence of women in the Games (45%). The worst thing has been the rampant and ethically unscrupulous commercialism with Olympic sponsors that promote food products which are harmful to children's health, pollute the environment and hire children as cheap labour. London's great contribution to the history of the Games and the world in general has been the first full participation by women athletes in the 204 teams involved. The remaining challenges are the ability to recycle and reuse Olympic facilities and amenities for the needs, uses and enjoyment of the public, getting ordinary people, especially women, to do more sport and the banning of Olympic sponsorship by companies with no moral conscience about children and the environment.

Keywords: London 2012 Olympic Games, world heritage, women, olympic participation, post-olympic challenges

El passat 12 d'agost es va celebrar a l'estadi olímpic de Stratford la solemne clausura dels XXX Jocs Olímpics de Londres amb una cerimònia en què es va entregar el testimoni a Rio de Janeiro 2016 i que es va amenitzar amb cançons de cinc dècades de pop-rock britànic, en homenatge a un dels grans senyals d'identitat del Regne Unit. Va ser una festa autènticament universal en la qual

estaven representats joves de tots els països i retransmesa a la pràctica totalitat dels estats del món.

Es calcula que 4.000 milions de persones en tot el planeta han vist aquesta cerimònia, amb xifres similars per a la cerimònia inaugural, la qual cosa confirma que els Jocs Olímpics són l'esdeveniment més universal de tots els possibles i coneguts. Gairebé el seixanta per cent de la

* Apunts. Educació Física i Esports ret homenatge als Jocs Olímpics de Londres 2012 dedicant les quatre portades d'aquest any a esportistes olímpics espanyols, tres d'ells dones.

població mundial ha vist, seguit o tingut un interès selectiu per la XXX Olimpíada celebrada aquest any a la capital britànica. Els Jocs Olímpics són patrimoni de la humanitat. A través de l'omnipresència dels Jocs durant aquests setze dies en els mitjans de comunicació social, les retransmissions televisives en directe o mitjançant Internet i les noves tecnologies, podem dir que veritablement els Jocs Olímpics han pertanyut a la humanitat. Els Jocs són del món i el món els ha fet seus.

El nostre món globalitzat, interconnectat, intercomunicat i interdependent per tot el que ocorre en el nostre entorn més immediat necessita un gran esdeveniment periòdic de caràcter ecumènic que sigui esperançador, per sobre de la política mundial, local i alhora universal, que sigui alegre i festiu, que reflecteixi les nostres limitacions i capacitats i que contribueixi a l'entesa entre els diversos països mitjançant la tolerància i la participació. És a dir, un esdeveniment que es converteixi en una festa de la joventut mundial a través de la competència fisicotècnica i estratègica portada al límit, un homenatge a la humanitat i un termòmetre del potencial dels països participants (Laqueur, 2012). Són els Jocs Olímpics que a través de l'esport, religió laica del nostre temps, ens mostren periòdicament una instantània de qui som i com som en el microcosmos esportiu. Pocs esdeveniments justifiquen avui de manera tan rotunda com els Jocs Olímpics el títol de patrimoni de la humanitat.

En un moment de crisi mundial, amb multitud de problemes i incerteses i una població cada vegada més escèptica respecte als valors i institucions tradicionals (la religió, la política, la justícia social, el model econòmic), la responsabilitat dels Jocs Olímpics com a patrimoni de la humanitat és enorme, ja que representen un oasi de fe i esperança entre tant d'escepticisme. Els JJOO de Londres 2012 al meu parer han complert perfectament el paper que se'ls sol·licitava, han estat uns grans jocs, molt seguits per una part majoritària del planeta, que ens han fet vibrar a tots amb moments inoblidables, coronats per dues grans cerimònies inaugural i de clausura. Ens han dotat de nous herois, ens han mostrat belles epopeies esportives, que han aportat valors referents per a la nostra joventut i ens han fet créixer com a civilització universal del nostre temps. El públic assistent ha concorregut a aquesta formidable festa amb una participació entusiasta i esportiva; i el seu comportament, imbuït del més pur *fair play* brità-

nic, ha contribuït a civilitzar les trobades esportives, enaltint la participació competitiva per damunt d'altres valors. També ens han ofert una fidel radiografia del panorama polític i econòmic mundial, ja que el rànquing de països guanyadors per medalles obtingudes en els Jocs de Londres 2012 mostra un notable paral·lelisme amb els països més potents i amb aquells altres que pugnen per emergir al lloc més alt en el cicle de la història contemporània.

■

Si haguéssim de qualificar els Jocs Olímpics passats, per seguretat, organització, gestió i realització tindrien una qualificació d'excel·lent, i serien potser un dels millors Jocs de la història contemporània. Des del punt de vista esportiu hi ha hagut grans mites que han confirmat la seva aurèola, nous herois, històries èpiques, una neteja competitiva bastant notable, països emergents que estan apareixent en el *top ten* del rànquing olímpic disputant la supremacia a les potències esportives més clàssiques. A la part negativa destaquem un problema arrossegat d'anteriors edicions, que és el feroç mercantilisme dels Jocs, amb patrocinadors olímpics sense consciència moral que promocionen productes alimentaris perjudicials per a la salut infantil, que contaminen el medi ambient, que contracten exèrcits de nens com a mà d'obra barata i que intenten utilitzar el ressò mediàtic dels Jocs i el seu prestigi entre la joventut per rentar la seva imatge, promocionar els seus productes tòxics i expiar els seus pecats mercantils. Però per sobre de tot, aquests Jocs s'apunten el formidable mèrit de ser els primers en què hi ha participació femenina en tots els països participants. Tots 204 països van presentar com a mínim una dona esportista olímpica a les seves files, la qual cosa representa un fita en els 116 anys d'història olímpica contemporània.

L'olímpisme com a filosofia, el moviment olímpic com a pedagogia universal i la seva gran festa quadriennal els Jocs Olímpics comporten al seu si una gran carència de base, que és la insuficient presència de la dona en els diversos organismes, escrits i participació esportiva. Tot això s'observa en el baix percentatge de dones en els diversos comitès olímpics, la seva pobra

representació com a tècniques i dirigents esportives i la seva presència minoritària i restringida en les diverses delegacions olímpiques. Per una qüestió de tradició i marginació secular, les dones han estat sempre en un segon pla en l'ampli complex del moviment olímpic i les olimpíades.

Les dones esportistes i olímpiques encara estan clarament discriminades en els diversos països del món olímpic, fins i tot als països més progressistes i amb un major potencial; en alguns països la seva presència en els Jocs està qüestionada i només esforços importants i imaginació permeten desbloquejar la situació; en d'altres la seva presència, participació i vestimenta està limitada per tradicions religioses i culturals. Pressupostos inferiors, condicions de transport diferents, recompenses menors, tractament discriminatiu en l'àmbit informatiu, pitjor seguiment de les proves en les retransmissions televisives o intents d'incidir en la vestimenta de les dones en algunes proves (com la boxa femenina) són algunes de les raons que limiten, discriminen i fins i tot impossibiliten la participació de la dona en el món de l'esport i de la competició olímpica. Els mites olímpics solen ser molt més universals i coneguts si corresponen a homes que a dones, Usain Bolt (atletisme, Jamaica) i Michel Phelps (natació, EUA) són els mites masculins més votats i ressenyats mediàticament en aquests Jocs, en contrast amb la presència molt més minoritària de Shiwen Ye (natació, Xina), Shelly-Ann Fraser-Price (atletisme, Jamaica) o Serena Williams (tennis, EUA).¹

No obstant això, els Jocs de Londres els podem anomenar històricament com els Jocs Olímpics de les dones, ja que s'ha establert un rècord de participació, èxits i representació universal de les dones en la història de l'olimpisme contemporani. El 45 % dels 10.500 participants han estat dones, mentre que a Barcelona 1992 el percentatge va ser de només el 25 % i fins i tot hi va haver 34 equips nacionals sense cap dona (Bachelet, 2012). En aquests vint anys s'ha produït un important canvi, ja que les dones han participat en totes les disciplines olímpiques i els 204 països participants han competit amb alguna dona en el seu equip.

En els Jocs Olímpics de l'antiguitat (del 776 a. de Crist al 393 d. de Crist), els més famosos del món hel·lènic,

autèntica referència dels Jocs Olímpics de la contemporaneïtat, les dones no podien participar com a atletes ni tan sols com a espectadores. Per a elles existien, no obstant això, uns jocs específics per a dones que es denominaven Jocs d'Hera, en honor d'Hera, la deessa amb un rang més alt en l'Olimp, perquè és esposa i germana de Zeus, el déu dels déus en la mitologia grega. En la instauració dels Jocs Olímpics contemporanis no es va contemplar la participació de dones com a esportistes i de fet en els primers Jocs Olímpics d'Atenes el 1896 no va haver-hi representació femenina. En les següents edicions va haver-hi una participació insignificant i anecdòtica i en esports minoritaris. No va ser fins als Jocs Olímpics d'Amsterdam, el 1928, quan les dones van començar a tenir una presència significativa en els Jocs Olímpics, amb gairebé 10 % dels esportistes i sobretot amb la seva participació com a atletes en l'esport rei, l'atletisme. Per a això es van haver de vèncer fortes resistències, encapçalades pel gran impulsor dels Jocs Olímpics de la nostra època, Pierre de Coubertin.

El cas d'Espanya en aquests Jocs Olímpics ve a corroborar de manera paradigmàtica aquesta denominació de Jocs Olímpics de les Dones. No sols per una participació estable de les esportistes espanyoles en els JJOO de Londres 2012 des dels tres últims esdeveniments olímpics d'entorn del 40 % (a Londres 2012: 112 dones i 170 homes), sinó que les noies olímpiques espanyoles han superat els nois en la consecució de medalles per primera vegada en la història olímpica espanyola: del total de 17 medalles aconseguides pel nostre país en aquests Jocs, les dones n'han obtingut 11 i els homes, 6. Malgrat aquests resultats, hi ha una notable desproporció en el baix nombre de llicències esportives de dones respecte al dels homes en les disciplines olímpiques en què s'han obtingut medalles, excepte en la natació, en què estan més igualades (Villar, 2012), la qual cosa contrasta encara més els excel·lents resultats obtinguts en aquesta edició per les olímpiques espanyoles.

Hi ha altres compromisos que corresponen als altres èxits de l'olimpisme que s'haurien de complir per eradicar el sexisme en l'olimpisme i per projecció en els esports. Va haver-hi un acord moral en els Jocs d'Atlanta de 1996

¹ Resultats de l'enquesta del diari El Mundo "Lo mejor y lo peor de los Juegos de Londres". Consulta feta el 20 d'agost de 2012. http://cgi.elmundo.es/per/encuesta-pinta-votaciones.html?fichero_ini=2012/08/encuesta_olimpica/configuracion.ini

amb una meta concreta perquè de manera progressiva les dones ocupessin el 20 % dels llocs en els Consells Directius dels 204 Comitès Olímpics Nacionals i de les 35 Federacions Esportives Internacionals amb esports olímpics. En l'actualitat només el 10 % d'aquests llocs directius és ocupat per dones (Bachelet, 2012). En tot cas, el ple de participació de dones en totes les delegacions d'aquesta XXX edició és una excel·lent notícia amb una enorme càrrega simbòlica per a la plena integració de la dona en totes les facetes de l'olimpisme i de pas per promoure la igualtat de gènere.

Epíleg

Els Jocs Olímpics són patrimoni de la humanitat i constitueixen l'esdeveniment mundial més seguit i celebrat al planeta. I encara que l'esport i els Jocs Olímpics no han resolt conflictes polítics importants ni han solucionat els

desequilibris socials i econòmics estructurals de la humanitat, sí que han contribuït a mitigar-ne els problemes, col·laborar en l'entesa entre els pobles i millorar el nostre món projectant el seu humanisme esportiu a través de valors, mites i històries humanes entranyables. La presència plena de les dones en els Jocs vencent tot tipus de resistències de caràcter religiós, econòmic, ètnic i cultural suposa un vertader èxit i l'enorme llegat dels XXX Jocs Olímpics de Londres 2012 per a tota la humanitat.

Referències

- Bachelet, M. (13 d'agost de 2012). La igualdad sigue siendo un desafío. *El País*, pàg. 48-49.
- Laqueur, W. (30 de juliol de 2012). El poder de l'esport. *L'Avantguarda.com*. Recuperat de <http://www.lavanguardia.com/opinió/articulos/20120730/54330921356/walter-laqueur-el-poder-del-deporte.html>
- Villar, I. (18 d'agost de 2012). Cienicientas con medalla, *El País*, pàg. 24-25.

JAVIER OLIVERA BETRÁN
jolivera@gencat.cat